

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

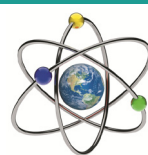
No9(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 212 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Boshlang'ich ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati	10
<i>Maxmudova Fotima Shamshidinovna, Murodjonova Shahzoda Elyor qizi</i>	
Turli tayyorgarlik darajasidagi nemis tili talabalarining kommunikativ kompetensiyasini differensial mashqlar orqali takomillashtirish	15
<i>Nafisaxon Nuriddinova Tolib qizi</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar ta'limida STEAM yondashuvining ilmiy-nazariy asoslari	19
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, G'ulomova Maryam Baxrom qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida yosh professor-o'qituvchilarning kasbiy moslashuvini mentorlik asosida boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishning mazmuni	23
<i>Boybekova Farog'at Iskandarovna</i>	
Developing Prospective English Teachers' Pragmatic Interactional Competence Through a Hybrid Pedagogical Discourse Model.....	27
<i>Makhliyo Safarova</i>	
Boshlang'ich sinflarda topishmoqlarni o'rgatish metodikasi	33
<i>Pirmatova Ozodaxon Saparboyevna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida individual yondashuv orqali talabalarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish ...	37
<i>Nurova Malika Abduszairovna</i>	
Informatika fanini o'qitishda o'quvchilarning media savodxonligini summativ baholash metodikasi	41
<i>Qodirova Dilnoza Abdusalim qizi</i>	
O'quv materiallarini tanlash va moslashtirishda kompetensiyaviy yondashuvning amaliy shakl, usul va vositalari	46
<i>Xabibullayeva Shoir Shukurillayevna</i>	
Autodesk 3ds Max muhitida maxscript asosida pluginlar yaratish texnologiyasi va ularning samaradorligini qiyosiy tahlil qilish.....	50
<i>Nizomov Sunnatilla Egamberdi o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirish usullari va texnologiyalari.....	56
<i>Turdimuratov Baxtiyor Kurbonovich</i>	
Taekvondochilarda musobaqaoldi yuklamalarni me'yorlash.....	61
<i>Nasilloev Akobir Murodjon o'g'li</i>	
Globallashtirish sharoitida turkiy davlatlar yoshlarida yot g'oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari	66
<i>Nazarova Dilfuza Xolmirzo qizi</i>	
Dual ta'limda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda fan dasturlari va pedagogik amaliyot mazmunini sinxronlashtirishning didaktik mexanizmi	71
<i>Umurov Zarif Latifboyevich</i>	
Система подготовки учащейся молодежи в Узбекистане к военной службе и современные организационно-правовые основы	76
<i>Садыков Рустам Музафарович</i>	
Эпоха искусственного интеллекта и цифровизации как фактор трансформации высшего образования.....	81
<i>Сабирова Шахноза Шавкатовна, Саидова Шоира Шагиясовна</i>	
O'quvchilarning lirik asarni anglash va talqin qilish ko'nikmalarini rivojlantirishning innovatsion metodlari...	85
<i>Kadirova Mashhura Nasirovna</i>	
Talaba xotin-qizlarda milliy harakatli o'yinlar orqali harakat faoliyatini tushunish va bajarish ko'nikmalarini nazorat qilish hamda ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishdagi ahamiyati (eshitish analizatori cheklangan talaba qizlar misolida).....	90
<i>Turg'unova Dilnura Mamanazar qizi</i>	

Sport zallarida ultrabinafsha nurlanishdan foydalanish texnologiyasini sport fiziologiyasi va psixofiziologik mezonlar asosida baholash	96
Nazarov Sobir Usmonovich	
O'smirlarda axborot olish madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	103
Abdulxamidova Moxigul Bobirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnli masalalarni yechishga o'rgatishda yangi avlod darsliklaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari	107
Zebo Qodirbekova	
5–6 yoshdagi bolalarda refleksiv faoliyat elementlarini shakllantirish usullari	111
Karshiyeva Shahnoza Turakulovna	
O'quvchilar fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari.....	115
Tukhtabayeva Durdona Tulkunovna	
Xulq-atvor madaniyatini shakllantirishda art-terapiya va musiqaterapiyaning pedagogik imkoniyatlari (katta guruh tarbiyalanuvchilari misolida).....	120
Umaraliyeva Xadichaxon Xusanjon qizi	
Badiiy kulolchilik ta'limida "puzirok" sirlash texnologiyasining badiiy-estetik va metodik imkoniyatlari.....	126
Madumarova Zuhraxon Rashidjon qizi	
Autentik materiallar yordamida xorijiy til yo'nalishi talabalarining ingliz tilidan tinglab tushunish kompetentligini rivojlantirish omillari	131
Bobonazarova Fazilat Pardaboyevna	
Jadid maktablaridagi pedagogik g'oyalari asosida ta'lim jarayonini tashkil etishning ilmiy-metadologik asoslari	135
Fozilov Rustambek Shokirjonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli immunitetni shakllantirishning nazariy-metodik asoslari.....	139
Ikromova Mahbuba Vali qizi	
PISA xalqaro tadqiqoti natijalarining inson kapitali va iqtisodiy rivojlanishni prognozlash metodikasiga ta'siri	143
Laziz Xo'jaqulov	
Oliy ta'lim muassasasi imidjini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar: tizimli tahlil va empirik yondashuv	152
Mirashirova Nargiza Anvarovna	
Magistrlarni kasbiy faoliyatga yo'naltirish va tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	156
Nazarov Bahodir Mo'minovich	
Pedagogik diskurs ssenariylarini loyihalash texnologiyasi	159
Ochilova Nilufar Ulmasovna	
Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida sog'lomlashtiruvchi texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning jismoniy holatini optimallashtirish	163
Saidmurodov Hojiakbar Salim o'g'li	
Predictive Ai For Personalized Second Language Learning: Developing a Digital Model to Predict Learner Difficulties And Optimize Language Instruction.....	170
Shoxiniso Yusupova	
Real pedagogik vaziyatlar asosida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash.....	176
Sunnatov Zafar Ubaydullayevich	
Talabalarda aksiologik yondashuvlar asosida axloqiy munosabatni rivojlantirishning pedagogik asoslari....	181
To'rayeva Barno O'ktamovna	
Human–AI Collaborative Language Learning: Developing a Framework for Effective Interaction Between Language Learners, Teachers, and Generative AI	186
Tolibova Raykhonabonu	
Funksional, tabiiy-ilmiy va biologik savodxonlik imkoniyatlarining konseptual o'zaro bog'liqligi.....	191
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
Talabalarda emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik kontsepsiyasi	199
Xamrayeva Aziza Farhadovna	

Содержание и условия развития физической компетентности у студентов.....	202
Джабборова Севара Асрокул кизи	
Современная дидактика высшего образования в условиях инновационной трансформации	207
Сабилова Шахноза Шавкатовна	

O'QUVCHILARNING LIRIK ASARNI ANGLASH VA TALQIN QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION METODLARI

Kadirova Mashhura Nasirovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti
O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, p.f.f.d. (PhD)

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida lirik asarlarni o'qitishning mavjud metodik muammolari, o'quvchining she'riy matnni idrok etishi va mustaqil talqin qilishi bilan bog'liq pedagogik imkoniyatlar tahlil qilinadi. Lirik asarning o'ziga xos tabiati - unda voqelikning bevosita voqealar tizimi orqali emas, balki lirik qahramon kechinmalari, ruhiy holati, obrazlar, poetik detallar, ohang va badiiy ifoda vositalari orqali namoyon bo'lishi - uni o'qitishda an'anaviy reproduktiv yondashuvdan farqli metodik mexanizmlarni talab etishi asoslanadi.

Kalit so'zlar: lirik asar, she'riy matn, adabiy ta'lim, innovatsion yondashuv, badiiy idrok, lirik qahramon, poetik obraz, matn talqini, kitobxon javobi, metodik topshiriq, o'quvchi kompetensiyasi.

Abstract: The article analyzes existing methodological challenges in teaching lyric poetry in general education schools, as well as the pedagogical opportunities associated with students' perception and independent interpretation of poetic texts. It argues that the specific nature of a lyric work - in which reality is revealed not through a direct sequence of events but through the experiences of the lyrical persona, emotional states, imagery, poetic details, tone, and artistic expressive devices - necessitates methodological approaches that differ from traditional, reproductive teaching methods.

Key words: lyric work, poetic text, literary education, innovative approach, aesthetic perception, lyrical persona, poetic image, text interpretation, reader response, methodological task, student competence.

Аннотация: В статье анализируются существующие методические проблемы преподавания лирических произведений в общеобразовательной школе, а также педагогические возможности, связанные с восприятием и самостоятельной интерпретацией учащимися поэтических текстов. Обосновывается, что специфика лирического произведения - где действительность раскрывается не через прямую последовательность событий, а посредством переживаний лирического героя, эмоционального состояния, образности, поэтических деталей, тональности и художественно-выразительных средств - требует применения методических подходов, отличных от традиционных, репродуктивных методов обучения.

Ключевые слова: лирическое произведение, поэтический текст, литературное образование, инновационный подход, художественное восприятие, лирический герой, поэтический образ, интерпретация текста, читательский отклик, методическая задача, компетентность учащихся.

KIRISH

Adabiy ta'limning asosiy vazifasi o'quvchiga badiiy asar haqidagi tayyor bilimlarni yetkazish bilangina cheklanmaydi. Uning muhim vazifalaridan biri o'quvchini badiiy matnni mustaqil o'qish, anglash, his qilish, talqin etish va o'z munosabatini asoslashga o'rgatishdan iborat. Ayniqsa, lirik asarlarni o'rganishda mazkur masala alohida metodik ahamiyat kasb etadi. Chunki epik asarda voqealar rivoji, obrazlar harakati va syujet o'quvchiga mazmunni anglash uchun muayyan tayanch bersa, lirik asarda bunday tayanchlar ko'pincha lirik kechinma, poetik obraz, ramz, detal, ohang, ritm va so'zning konnotativ imkoniyatlari orqali yuzaga chiqadi.

Shu jihatdan lirik asarni o'qitish jarayonida "she'rda nima deyilgan?", "qanday badiiy san'atlar qo'llangan?", "muallif nima demoqchi?" kabi savollar bilan chegaralanish badiiy matnning estetik va semantik imkoniyatlarini to'liq ochib berishga yetarli emas. O'quvchi she'rning mazmunini qayta aytib berishi mumkin, undagi tashbeh, metafora yoki istiorani topishi mumkin, biroq bu uning she'riy matnni chuqur anglaganini har doim ham anglatmaydi. Chunki lirik asarning mazmuni faqat axborot sifatida emas, balki hissiy-estetik tajriba sifatida o'zlashtiriladi.

Bugungi adabiy ta'limda shu sababli "she'rni tushuntirish"dan "she'rni o'quvchi tomonidan kashf ettirish"ga o'tish zarur. Bunda o'qituvchi tayyor talqin beruvchi emas, balki o'quvchining badiiy matn bilan muloqotini tashkil etuvchi metodik subyekt sifatida namoyon bo'ladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Lirik asarlarni o'qitish, o'quvchilarning badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirish hamda she'riy matnni mustaqil anglash va talqin qilish masalalari adabiyot o'qitish metodikasining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Adabiy ta'limda o'quvchiga tayyor mazmunni yetkazishdan ko'ra, uni badiiy matnni mustaqil o'qish, anglash, his qilish, talqin etish va o'z munosabatini asoslashga yo'naltirish zarurligi mazkur tadqiqotning metodik asosini tashkil etadi.

Mavzuga oid ilmiy-metodik manbalar orasida Q. P. Husanboyeva va R. H. Niyozmetovanning "Adabiyot o'qitish metodikasi" darsligi hamda Qozoqboy Yo'ldosh va Muhayyo Yo'ldoshning "O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi" asari alohida o'rin tutadi. Ushbu manbalar adabiy ta'limni tashkil etish, badiiy asarni o'rganish va o'quvchi faoliyatini metodik jihatdan yo'naltirish masalalarini o'rganishda muhim nazariy-metodik manba sifatida xizmat qiladi.

M. N. Kadirovanning adabiyot va folklorini o'qitishga bag'ishlangan tadqiqotlarida darslarni kreativ tashkil etish, innovatsion va raqamli vositalardan foydalanish hamda o'quvchilar kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Muallifning mazkur yo'nalishdagi ishlari zamonaviy adabiy ta'limda o'quvchini faol subyektga aylantirish, uning mustaqil fikrlashi va badiiy matn bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan metodik izlanishlar bilan bog'liq.

Shuningdek, B. S. Abdullayeva, A. A. Xoliqov va D. R. Farsaxonovanning umumiy pedagogikaga oid darsligi tadqiqotning umumiy pedagogik asoslarini belgilashda muhim manba hisoblanadi. Undagi ta'lim jarayonini tashkil etish va o'quvchi faoliyatini rivojlantirishga doir umumiy pedagogik yondashuvlar lirik asarlarni o'qitish metodikasini takomillashtirish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Mavjud metodik yondashuvlarni umumlashtirish shuni ko'rsatadiki, lirik asarni o'qitishda she'rning mavzusi va badiiy vositalarini aniqlash bilangina cheklanmasdan, o'quvchining poetik obraz, lirik kechinma, ramz, detal va badiiy ma'noni mustaqil anglashiga imkon yaratish muhimdir. Shu nuqtayi nazardan, o'quvchini "she'rni bilish"dan "she'r bilan ishlash"ga, tayyor talqinni o'zlashtirishdan esa matn asosida mustaqil xulosa chiqarishga yo'naltiruvchi innovatsion metodlarni ishlab chiqish va takomillashtirish dolzarb metodik vazifa sifatida namoyon bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, kontent-tahlil, metodik modellash va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. 6-sinf adabiyot darsligidagi lirik asarlar mazmuni hamda ularni o'qitishga doir metodik imkoniyatlar tahlil qilinib, o'quvchilarning she'riy matnni anglash, talqin qilish, dalillash va mustaqil fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan savol va topshiriqlar tizimi ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Lirik asar o'z tabiatiga ko'ra insonning ichki dunyosi, ruhiy kechinmalari, hayot va borliq haqidagi individual munosabatini ifodalashga yo'naltirilgan. Shu sababli lirik matn bilan ishlashda faqat syujet yoki voqealar ketma-ketligini izlash o'quvchining poetik tafakkurini cheklab qo'yishi mumkin.

Umumta'lim maktablarining adabiyot darsliklarida o'quvchilarning badiiy-estetik tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladigan turli davr va adabiy-madaniy muhitga mansub she'riy namunalar jamlangan. Masalan, 6-sinf darsligida xalq og'zaki ijodining xalq qo'shiqlaridan namunalar, Alisher Navoiy ruboiylari va hikmatlari, shuningdek, Abay, Avaz O'tar, Ibrohim Yusupov, Xurshid Davron, Azim Suyun, Omon Matjon kabi ijodkorlarning she'riy asarlaridan namunalar berilgan.

Mazkur materiallarning metodik ahamiyati shundaki, o'quvchi lirik asarni faqat bitta adabiy davr yoki bitta poetik uslub doirasida emas, balki xalq og'zaki ijodidan mumtoz adabiyotga, undan zamonaviy she'riyatga qadar davom etadigan badiiy tafakkur jarayoni sifatida kuzatish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Xalq qo'shiqlari orqali o'quvchi xalqning tarixiy xotirasi, kechinmalari, orzu-intilishlari va hayotiy kuzatuvlarining sodda, ammo ta'sirchan poetik shaklda ifodalanishini anglaydi. Alisher Navoiy ruboiylari va hikmatlari esa qisqa poetik shaklda katta hayotiy va axloqiy-falsafiy mazmunni ifodalash imkoniyatini namoyon etadi. Abay ijodi orqali inson, ma'rifat, axloq va tafakkur masalalariga murojaat qilinsa, Avaz O'tar she'riyatida ma'rifatparvarlik va ijtimoiy fikrning badiiy ifodasini kuzatish mumkin. Ibrohim Yusupov, Xurshid Davron, Azim Suyun va Omon Matjon ijodidan berilgan namunalar esa o'quvchini zamonaviy she'riyatning rang-barang obrazlar olami, inson va tabiat munosabati, Vatan, xotira, ruhiyat va hayot haqidagi poetik qarashlari bilan tanishtiradi.

Shu nuqtayi nazardan, 6-sinf darsligidagi mazkur she'riy materiallarni shunchaki alohida-alohida o'rganiladigan matnlar yig'indisi sifatida emas, balki o'quvchining lirik tafakkurini bosqichma-bosqich rivojlantiruvchi metodik imkoniyat sifatida ko'rish mumkin.

Bu yerda muhim metodik vazifa yuzaga keladi: turli davr, janr va poetik uslubga mansub she'riy asarlarni o'quvchilarga faqat mazmunan tushuntirish emas, balki ularning qanday badiiy fikr yaratishi va bu fikr o'quvchi ongida qanday shakllanishini kuzatishga o'rgatish.

Masalan, xalq qo'shig'ida kechinma takror, ohang va obrazlar orqali ifodalansa, Navoiy ruboiylarida falsafiy xulosa ixcham poetik shaklda beriladi. Zamonaviy she'riyat namunalarida esa badiiy obraz, ramz, poetik detal va individual tasvir usuli ustuvorlik qilishi mumkin. Demak, o'quvchi turli lirik matnlar bilan ishlash jarayonida she'riyatning bir xil qolip asosida yaratilmasligi va o'qilmasligini anglaydi.

Alisher Navoiy ruboiylari 6-sinf o'quvchilari uchun qisqa poetik shaklda katta mazmunni anglash, so'zning ma'nosiga e'tibor berish, axloqiy tushunchalar haqida fikrlash va o'z qarashini ifodalash imkonini beradi. Ruboiy janrining o'ziga xos jihati shundaki, juda qisqa hajmda muayyan fikr, kuzatuv yoki falsafiy xulosa ifodalanadi. Shu sababli ruboiyni o'qitishda uni oddiy "to'rt misralik she'r" sifatida emas, har bir misrasi umumiy fikrning shakllanishiga xizmat qiladigan yaxlit poetik matn sifatida o'rganish muhim.

"So'zdurki nishon berur o'lukka jondin..." ruboiysi orqali Navoiy so'zning inson hayotidagi yuksak o'rni haqida fikr yuritadi.

Navoiy bu ruboiyda so'zning inson uchun eng katta ma'naviy boyliklardan biri ekanini ta'kidlaydi. Inson so'z orqali fikrlaydi, his-tuyg'ularini ifodalaydi, boshqalar bilan muloqot qiladi va o'zligini namoyon etadi.

Ruboiyda "so'z" so'zining ikki marta takrorlanishi e'tiborni aynan shu tushunchaga qaratadi. Takror fikrning ta'sirchanligini kuchaytiradi. "O'lukka jon berur" ifodasi esa ko'chma ma'noda qo'llangan bo'lib, so'zning kuchini jonlantirib ko'rsatadi. "Guhari sharif" obrazida so'z qimmatbaho gavhargacha o'xshatiladi. Shu orqali uning qadri yanada yuksaltiriladi.

Dars jarayonida o'quvchiga "Navoiy so'zni nima uchun oddiy vosita emas, "guhari sharif" deb atamoqda?" degan savol beriladi. O'quvchi javobida ruboiydagi kamida bitta misraga tayanishi kerak. Bu usulda o'quvchi tayyor xulosani yodlamaydi, balki matndan dalil topib, o'z fikrini asoslaydi.

"El qochsa birovdin..." ruboiysini o'rganishda lug'at bilan ishlash juda muhim. Chunki o'quvchi ayrim so'zlarning ma'nosini anglamasa, ruboiyning umumiy mazmunini ham to'liq tushuna olmaydi. Insonning yaxshi yoki yomonligi uning boshqalarga munosabati va xulqida ko'rinadi. Yaxshi xulqli inson odamlar orasida hurmat topadi, yomon xulq esa insonni jamiyatdan uzoqlashtirishi mumkin.

Mazkur ikki ruboiy mazmunan bir-biridan farq qilsa-da, ular o'rtasida muhim ma'naviy bog'liqlik mavjud.

Birinchi ruboiyda Navoiy insonni yuksaltiruvchi ne'mat - so'z haqida gapiradi. Ikkinchi ruboiyda esa insonning jamiyatdagi qadrini belgilovchi omil - uning fe'l-atvori haqida fikr yuritadi.

Demak, So'z → insonning ma'naviy imkoniyati, fe'l → insonning amaliy qiyofasi degan ikki yo'nalish yuzaga keladi. Buni 6-sinf o'quvchilariga quyidagi savol orqali anglatish mumkin:

"Navoiy uchun insonni ulug' qiladigan narsa nima: uning so'zimi yoki fe'l-atvorimi?"

Bu savolga bitta tayyor javob berish shart emas. O'quvchi ikki ruboiyga tayangan holda o'z fikrini asoslaydi. Masalan:

1-ruboiy: insonni hayvondan ajratadigan "so'z".

2-ruboiy: insonning qandayligini ko'rsatadigan "fe'l".

Shundan kelib chiqib, o'quvchi quyidagi xulosaga kelishi mumkin: insonni faqat chiroyli so'zi emas, balki so'zi bilan fe'l-atvorining uyg'unligi ulug'laydi. Bu xulosa Navoiy ruboiylaridagi ikki alohida fikrni o'quvchining mustaqil tafakkuri orqali birlashtirish imkonini beradi.

Mazkur jarayonning muhim jihati o'quvchining badiiy matnga nisbatan shaxsiy munosabatini shakllantirish va uni matn bilan asoslay olishida namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, "Kitobxon javobi" yondashuvi o'quvchining asarni qanday qabul qilgani, undan qanday ma'no chiqargani va o'z fikrini qaysi badiiy dalillar asosida shakllantirganini aniqlash imkonini beradi. Masalan, Navoiy ruboiylarini o'rganishda o'quvchiga "Navoiy ruboiylarini o'qib, men insonning qadrini ... bilan bog'ladim, chunki ..." jumlasini davom ettirish va o'z fikrini ruboiydan olingan misra yoki badiiy detal bilan asoslash topshiriladi. Bunda "Kitobxon javobi" oddiy yakuniy fikr emas, balki o'quvchining matnni anglash, dalillash, talqin qilish va shaxsiy xulosa chiqarish faoliyatini birlashtiruvchi metodik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

6-sinf darsligidan o'rin olgan Abayning "Yoshlikdan bilim izlab" she'ri insonning ilmga munosabati, yoshlik imkoniyatlarini qadrlash, vaqtni boy bermaslik, farzand ta'limiga mas'uliyat bilan yondashish kabi muhim ma'naviy-axloqiy masalalarni yoritishi bilan alohida ahamiyat kasb etadi. Asarda lirik qahramon o'z hayot yo'lga nazar tashlab, yoshlik davrida bilim olishga yetarlicha intilmaganini, buning oqibatida kechikkan pushaymonlik holatiga tushganini samimiy e'tirof etadi. Shu jihatdan she'rni o'rganishda asosiy e'tibor "ilm olish kerak" degan tayyor xulosani berishga emas, balki o'quvchini lirik qahramonning ichki kechinmalari, o'z-o'ziga bergan savollari va hayotiy xulosalarini kuzatish orqali mazkur g'oyani mustaqil anglashga yo'naltirishga qaratilishi lozim.

She'rning dastlabki misralaridayoq lirik qahramon o'zining yoshlikdagi tanloviga baho beradi: "Yoshlikdan bilim izlab yugurmadim, / Xayrin bildim, biroq yuz o'rgulmadim." Bu misralarda qahramon bilimning foydasini anglagan bo'lsa-da, unga yetarlicha intilmaganini tan oladi. Mazkur holat o'quvchini insonning imkoniyat va

vaqtga bo'lgan munosabati haqida fikrlashga undaydi. Metodik jihatdan "Qahramon bilimning foydasini bilgan bo'lsa-da, nima sababdan unga o'z vaqtida intilmadi?" savoli orqali sabab-oqibat munosabatini aniqlatish mumkin.

Mazkur she'rni o'qitishda badiiy vositalarni aniqlash bilan bir qatorda, lirik qahramon ruhiyatini ochishdagi funksiyasini anglatish muhim. Shu maqsadda o'quvchilarga "yugurmadim", "ulgurmadim", "gunohkor", "qo'ymadim", "qanot qoqdim", "o'ksiyman" kabi so'z va ifodalarni ajratib, ularning qahramon kayfiyatidagi o'zgarishni qanday ifodalashini aniqlash topshirig'i berilishi mumkin.

Darslikdan o'rin olgan Avaz O'tarning "Har tilni biluv emdi bani odama jondur" she'ri ona tilini qadrlash, xorijiy tillarni o'rganish, ilm-fan va hunar egallash hamda yoshlarning ta'lim olishiga intilish g'oyalarini ilgari surishi bilan alohida metodik ahamiyatga ega. Shoir tilni faqat aloqa vositasi sifatida emas, balki insonlarni bir-biriga bog'lovchi, ilm va hunarni egallashga yo'l ochuvchi ma'naviy vosita sifatida talqin qiladi. Shu sababli she'rni o'rganishda asosiy e'tibor "til bilish kerak" degan tayyor xulosani berishga emas, balki til, ilm, muloqot va insonning imkoniyatlari o'rtasidagi bog'liqlikni o'quvchining o'zi anglashiga qaratilishi mumkin.

She'ning dastlabki misralarida tilning inson hayotidagi o'rni umimlashtiriladi:

*"Har tilni biluv emdi bani odama jondur,
Til vositayi robitayi olamiyondur."*

Bu misralarda "til" va "olam" tushunchalari o'zaro bog'lanadi. "Robitayi olamiyon" - insonlarni, xalqlarni bir-biriga bog'lovchi vosita mazmunini anglatadi. Metodik jihatdan o'quvchiga "Shoir tilni nima uchun "robitayi olamiyon" deb atagan?" degan savol berish mumkin. Bunda o'quvchi tilning oddiy aloqa vositasidan kengroq - turli inson va xalqlar o'rtasidagi muloqot ko'prigi ekanini anglaydi.

Keyingi misralarda shoir yoshlarni boshqa tillarni o'rganishga da'vat etadi:

*"G'ayri tilini sa'y qiling bilgani, yoshlar,
Kim ilm-u hunarlar bilonki ondin ayondur."*

Bu o'rinda "sa'y qilmoq", ya'ni harakat qilish, intilish tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir til o'rganishni shunchaki qo'shimcha bilim sifatida emas, balki ilm va hunarni egallash imkoniyatini kengaytiruvchi omil sifatida ko'rsatadi. O'quvchilarga "Shoir nima uchun boshqa tilni bilishni ilm va hunar bilan bog'lamoqda?" degan muammoli savol berish orqali ikki tushuncha o'rtasidagi sabab-oqibat munosabatini aniqlatish mumkin.

Mazkur she'rda o'quvchiga faqat "She'ning mavzusi nima?", "G'oyasi nima?" kabi umumiy savollar berish bilan cheklanmasdan, undagi tushunchalar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlatish mumkin. Masalan, o'quvchi matndan "til → muloqot → ilm → hunar → ta'lim → kelajak" zanjirini o'zi hosil qiladi. Buning uchun:

"Avaz O'tar she'rida til nima uchun ilmga eltuvchi vosita sifatida tasvirlangan?" degan savol berilib, javob kamida bitta misra bilan asoslantiriladi.

Yana bir muhim metodik imkoniyat - "ona tili" va "g'ayri til" tushunchalarini qarama-qarshi qo'yib yubor-maslik. Shoir ona tilini qadrlash bilan birga boshqa tillarni o'rganishga ham chaqiradi. Shu jihatdan o'quvchilarga "Boshqa tilni o'rganish ona tilining qadrini kamaytiradimi yoki aksincha, uning imkoniyatini kengaytiradimi?" degan muammoli savol berish mumkin. Bu topshiriq she'r mazmunini oddiy qayta hikoyalashdan chiqarib, o'quvchining mustaqil fikrlashiga xizmat qiladi.

Umumta'lim maktablarida lirik asarlarni o'qitish jarayonini takomillashtirish bugungi adabiy ta'lim oldida turgan muhim metodik vazifalardan biridir. Chunki lirik asarning o'ziga xos tabiati voqealar ketma-ketligini o'zlashtirishdan ko'ra, undagi hissiy holat, poetik obraz, ramziy ma'no, badiiy detal va lirik qahramon kechinmalarini anglashni talab etadi.

Lirik asarlarni o'qitishda poetik vositalarga ham yangicha munosabat zarur. Badiiy san'atlarni faqat topish va nomlash o'quvchining adabiy-estetik tafakkurini to'liq rivojlantirmaydi. Muhimi, ularning matndagi funksiyasini anglatishdir. Masalan, "tog'lar jilmayadi", "yo'l jilmayar" kabi ifodalarni aniqlashning o'zi yetarli emas; o'quvchi ushbu jonlantirishlar orqali tabiatning lirik qahramon ruhiyatiga qanday moslashayotganini tushunishi kerak. Xuddi shuningdek, Navoiydagi "guhari sharif", Abaydagi "qo'l quruq", Avaz O'tar she'ridagi "robitayi olamiyon" kabi ifodalar ham alohida badiiy vosita sifatida emas, muayyan poetik ma'noni yaratishga xizmat qiluvchi birliklar sifatida o'rganilishi maqsadga muvofiq.

Shuningdek, lirik asarlar bilan ishlashda o'quvchilarning individual fikrlash imkoniyatlarini hisobga olish muhimdir. Bir xil she'r turli o'quvchilarda turlicha hissiy ta'sir va talqin uyg'otishi tabiiy. Shu sababli savol va topshiriqlar tizimi yagona javobni izlashga emas, asoslangan turli javoblarni yuzaga chiqarishga yo'naltirilishi kerak. Bunday yondashuv o'quvchining nafaqat adabiy bilimini, balki kommunikativ, refleksiv, kreativ va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini ham rivojlantiradi.

Umuman, innovatsion yondashuv asosida lirik asarlarni o'qitishning samaradorligi yangi metodlarning ko'pligida emas, balki o'quvchining badiiy matn bilan qanday faoliyatga jalb etilishida namoyon bo'ladi. Innovatsion metod o'quvchini tayyor mazmunni qabul qiluvchi emas, balki matnni kuzatuvchi, dalil izlovchi, talqin qiluvchi va o'z kitobxonlik pozitsiyasini yaratuvchi subyektga aylantirgandagina metodik qiymat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, lirik asarni o'qitish jarayonini "she'rni bilish"dan "she'r bilan ishlash"ga, "tayyor xulosani o'zlashtirish"dan "matn asosida xulosa yaratish"ga yo'naltirish zamonaviy adabiy ta'limning muhim metodik yo'nalishlaridan biri bo'lishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Natijada lirik asarni o'rganish o'quvchi uchun faqat badiiy matn mazmunini anglash jarayoni bo'lib qolmay, balki his qilish, kuzatish, savol qo'yish, dalil topish, talqin qilish, o'z fikrini himoya qilish va shaxsiy xulosa chiqarish jarayoniga aylanadi. Aynan mana shu faoliyatlar tizimi o'quvchining faol kitobxonlik pozitsiyasini shakllantirib, uni badiiy asarni mustaqil anglay oladigan, o'z talqinini asoslaydigan va adabiy-estetik munosabatini erkin ifodalaydigan kitobxon sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva B.S., Xoliqov A.A., Farsaxonova D.R. Umumiy pedagogika. Darslik. 2021.
2. Kadirova M.N. Creative methods of organizing interesting lessons in oralfolk literature in comprehensive schools. <https://inlibrary.uz/index.php/ijai/article/view/120662>
3. Kadirova M.N. Technological solutions and innovative digital tools. Netherlands. <https://staff.tiiame.uz/storage/users/829/articles/nyOCfZLWmrPLJiMMJmugxLcoqGUmlvB9cP2PPxaq.pdf>
4. Kadirova M.N. Improvement Of Students' Competences on Folklore Genres in Distance Learning Environment. Nizami Tashkent State Pedagogical University lecturer of the Department of Uzbek language and literature. <https://geniusjournals.org/index.php/ejlat/article/view/410>
5. Kadirova M.H. "The need for improving the methodology of teaching folklore in distance learning" Lecturer, Department of Uzbek language and literature of Tashkent State Pedagogical University named after Nizami, Uzbekistan, <https://inlibrary.uz/index.php/crjps/article/view/17610>
6. Husanboyeva Q.P., Niyozmetova R.H. Darslik. Adabiyot o'qitish metodikasi. T., 2020.
7. Qozoqboy Yo'ldosh, Muhayyo Yo'dosh. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi. T. "ShafolatNurFayz", 2023
8. Kadirova M.N. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi. Darslik. T.- O'zMPU, 2025.
9. <https://inlibrary.uz/index.php/ijai/article/view/92278>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.